

ПРОБЛЕМИ
ЕМПІРИЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ
У ПСИХОЛОГІЇ

Випуск № 12

Рекомендовано Вченою радою
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди"
Протокол № 7 від 15 березня 2015 р.

Редакційна колегія випуску:

Кремень В.Г., Савченко О.Я., Маноха І.П., Бех І.Д.,
Ляшенко О.І., Коцур В.П., Рик С.М. (Україна),
Surina I., Mirski A., Mirska N. (Polska),
Simonchini G. (Italy)

Відповідальний редактор випуску:

Маноха І.П., доктор психологічних наук, професор

Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" – Додаток 2 до Вип. 36: Тематичний випуск "Проблеми емпіричних досліджень у психології". – Випуск 12 – К.: Гнозис, 2015. – 374 с.

Humanitarian Bulletin SU "Pereyaslav-Khmelnytsky Pedagogical University by H.Skovoroda" – Supplement 2 to Vol. 36: Thematic Issue "Problems of empirical research in psychology." – V.12 – K.: Gnosis, 2015. – 374 p.

"Проблеми емпіричних досліджень у психології" – періодичне видання, започатковане з метою висвітлення проблематики емпіричних досліджень у царині гуманітарних наук загалом, психологічної – зокрема.

Розглядається проблема методу в сучасній психології, аналізуються емпіричний фундамент психодіагностики та проблема ефективності тестів. Кваліфікуються антиномії емпіричності та етичності у соціально-психологічному експерименті. Досліджується проблема розвивального впливу та можливості активних методів навчання як емпірична складова психологічної та педагогічної взаємодії.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, всіх, хто цікавиться проблемами організації та проведення емпіричних досліджень у психологічній та суміжних галузях наукового знання.

ISBN 978-966-2760-26-2

© Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди, 2015 р.
© Східно-Європейський Інститут Психології, 2015 р.
© Інститут проблем виховання НАПН України, 2015 р.
© Видавництво "Гнозис", 2015 р.

ВСТУПНЕ СЛОВО.....9

**I. РОЛАН БАРТ І ЙОГО ВНЕСОК У РОЗВИТОК
ЕМПІРИЧНИХ ЗАСАД ГУМАНІТАРНИХ НАУК 15**

БАРТ РОЛАН, Смерть автора (эссе)16

**МАНОХА И.П., Топологические изыскания Радости и
Страдания: «неделимый покой» и наивная попытка
«инвентаризации целостности» по Р. Барту, или...?..... 21**

**II. ФІЛОСОФСЬКІ, СОЦІОЛОГІЧНІ ТА
КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТВОРЧОСТІ
РОЛАНА БАРТА 30**

**АЛЕКСЕЙЧУК И.С., Основные закономерности генерации
смыслов, или «озарение и миф – как этапы познания»31**

ЗЕЛІСКО А.І., Концепт права в контексті культури.....39

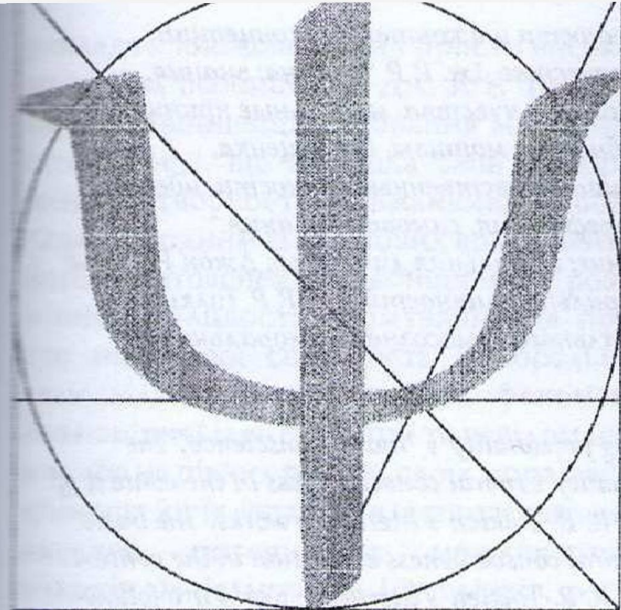
**III. ПРОБЛЕМА МЕТОДУ В ПСИХОЛОГІЇ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТИ 46**

**БОГУЧАРОВА О.І., Психологічні особливості особистісної
самореалізації аспіранта (PhD) як викладача університету47**

**БРЕУСЕНКО-КУЗНЕЦОВ А.А., Обзор мировоззренческих
оснований отечественной метафизической персонологии
периода интеграции в новые родственные традиции.....54**

**ЛАБУНЕЦЬ Ю.О., Виховання моральної самосвідомості
зростаючої особистості у контексті концепції виховання
моральної особистості у творчості Дж. Р. Р. Толкіна.....63**

МІЛУШИНА М.О., Феномен співзалежності: теоретичні

ЛАБУНЕЦЬ Ю.О.,
асистент, кафедра іноземних мов та
методик їх навчання, Педагогічний
інститут, Київський університет
імені Бориса Грінченка, м. Київ,
аспірант, кафедра педагогіки і
педагогічної майстерності,
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Мелітополь, Україна

ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ТВОРЧОСТІ ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА

У статті розкрито сутність поняття «моральні свідомість» зростаючої особистості. Автором визначено базові моральні цінності моральної свідомості особистості у контексті концепції виховання моральної особистості у творчості Дж. Р. Р. Толкіна. Досліджено основні компоненти виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості у контексті концепції виховання моральної особистості у творчості Дж. Р. Р. Толкіна: знання, ціннісні орієнтації, інтереси, емоції та почуття, моральні принципи, загальнолюдські та особистісні потреби, мотиви, самооцінка, практична діяльність, воля, вищі моральні цінності, ідеали, готовність до морального вибору; саморефлексія, самовиховання.

Ключові слова: моральна самосвідомість; моральна особистість; Джон Рональд Руел Толкін; концепція виховання моральної особистості Дж. Р. Р. Толкіна; основні компоненти виховання моральної самосвідомості моральної особистості.

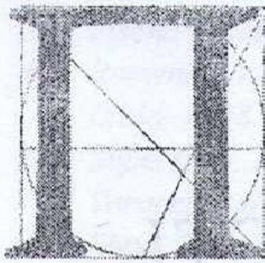
В статье раскрыта сущность понятия «моральное сознание» растущей личности. Автором определены базовые моральные ценности морального сознания личности в контексте концепции воспитания моральной личности в творчестве Дж. Р. Р. Толкина. Исследованы основные компоненты воспитания

морального самосознання рстущей личности и в контексте концепции воспитания моральной личности в творчестве Дж. Р. Р. Толкина: знания, ценностные ориентации, интересы, эмоции и чувства, моральные принципы, общечеловеческие и личностные потребности, мотивы, самооценка, практическая деятельность, воля, высшие нравственные ценности, идеалы, готовность к моральному выбору; саморефлексия, самовоспитания.

Ключевые слова: моральное самосознание; моральная личность; Джон Рональд Руэл Толкин; концепция воспитания моральной личности Дж. Р. Р. Толкина; основные компоненты воспитания морального самосознания моральной личности.

The article reveals the essence of the growing personality's "moral conscience". The author defines basic moral values of personality's moral consciousness in the context of moral personality's education concept in J. R. R. Tolkien's literature works. The basic components of the growing personality's moral consciousness education in the context moral personality's education concept in J. R. R. Tolkien's literature works are following: knowledge, values, interests, emotions and feelings, moral principles, universal and personal needs, motives, self-esteem, practical activity, will, supreme moral values, ideals, commitment to a moral choice; self-reflection, self-education.

Key words: moral identity, moral personality; John Ronald Ruel Tolkien; J. R. R. Tolkien's moral personality's education concept; major components in moral education of person's moral consciousness.

Постановка проблеми.

Європейський вектор обраний стрижневим у контексті розвитку України, а зокрема для філософії освіти, актуалізує перед педагогічною наукою і практикою проблему виховання моральної особистості (свідомої моральної особистості) як безпосереднього активного суб'єкта, який є спроможним реалізувати свої права і свободи, ідеї та теорії, мрії та амбіції задля поліпшення громадського, культурного, освітнього рівнів життя як українського суспільства, так і світової громади.

Звичайно, що говорячи про взірць моральної особистості із моральною самосвідомістю ми передбачаємо необхідність сформованості у неї низки універсальних моральних цінностей, як любов до себе і оточуючих, людське життя, загальне благо, свобода, совість, чесність, відповідальність, гідність, самодостатність, самобутність, оскільки від рівня їх сформованості залежатиме моральне здоров'я не лише самої особистості, але і оточуючих її людей, їх впевненість у власних силах, спроможність розбудо-

увати українську державу, відстоювати власну гідність і національні інтереси.

Моральна особистість проявляє свій високий рівень моральності не лише через спосіб мислення, але безпосередньо через свої дії, вчинки. Зазначимо, що поведінка особистості регулюється її свідомістю, виокремлюючи ж моральну особистість, особливої уваги на нашу думку варто надавати феномену «моральної самосвідомості особистості» як найбільш ефективний моральний спосіб регулювання поведінки людини, яка добровільно, у цілковитій відповідності та гармонії зі своїми почуттями і переконаннями здійснює вчинки, що відповідають її власним моральним принципам та моральним вимогам суспільства.

Цікавим у контексті формування моральної самосвідомості зростаючої особистості є наявний успішний досвід як вітчизняних педагогічних здобутків, так і закордонних дослідників. У такому контексті особливої уваги на нашу думку заслуговує літературно-педагогічна спадщина такої непересічної особистості, як Дж. Р. Р. Толкін – почесний професор, відомий лектор, успішний письменник, пе-

рекладач, лінгвістознавець і просто високо-моральна особистість. Дж. Р. Р. Толкін є автором концепції виховання моральної особистості, що знайшла своє відображення у творчості письменника та освітництва. Одним із ключових компонентів його багатоаспектної концепції є розуміння важливості формування не просто моральної свідомості, а моральної самосвідомості, у розумінні феномену повноцінної ідентифікації та усвідомлення себе на різних рівнях, своїх моральних цінностей і їх ієрархії, власних ставлень, якостей, потенційних можливостей, вчинків, їхніх мотивів і наслідків, регулювання власної поведінки, саморефлексії та моральне самовдосконалення.

Виходячи із широкої низки факторів сприяючих формуванню високої культури освітньої діяльності особистості, необхідною умовою стає виховання моральної особистості саме тому концепція виховання моральної особистості Дж. Р. Р. Толкіна є надзвичайно актуальною і має потенціал вирішення запитів суспільства щодо означеної проблематики за умови виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості.

Аналіз досліджень і публікацій учених показав, що твори Дж. Р. Р. Толкіна, демонструючи систему педагогічних поглядів та маючи феноменальний успіх і виховний вплив, стали основою різноаспектних досліджень низки вчених. (О. Баженов [1], Х. Карпентер [6; с. 17], С. Кошелев [5], Дж. Пірс [6; с. 19], А. Решетов [1], Е. Тихомирова [8]), які концентрували свою увагу на інтертекстуальності, культурній поліфонічності та створеній Дж. Р. Р. Толкіним теорії моральності та естетичній концепції. З огляду на це цікавими є думки О. Лосева, який констатує значний потенційний вплив творчості Дж. Р. Р. Толкіна на моральне виховання читачів, що зумовлене втіленням власних виховних поглядів автором в оригінальній художній формі світоглядно-екзистенційної проблематики, закоріненої у глибинні сфери людського світосприймання і світовідчуття [7]. Джозеф Пірс вважав найбільш успішним фактором творчості Дж. Р. Р. Толкіна, який сприяє вихованню моральної особистості – можливість читача пережити становлення та дорос-

лішання героїв. Джозеф Пірс пояснював глибокий рівень сенсу творчості Дж. Р. Р. Толкіна, не тільки висвітлення свого роду «лікування» моральної особистості від постіндустріального прогресу, а саме від морального невігластва до мудрості та високих моральних цінностей, принципів та орієнтацій.

Мета статті полягає у висвітленні питання важливості виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості у контексті концепції виховання моральної особистості відображених у творчій літературно-педагогічній спадщині Дж. Р. Р. Толкіна як значущого фактору сталого суспільного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Дж. Р. Р. Толкін будучи тонким психологом, педагогом із великої літери та людиною із надзвичайно високим емоційним інтелектом усвідомлював, що цінності є невід'ємною складовою моральної свідомості зростаючої особистості, а особливо в контексті моральної самосвідомості, тож важливим є формування системи цінностей. Професор чітко усвідомлював, що навіть при одному наборі моральних цінностей у моральної особистості, людина може діяти абсолютно по-різному, керуючись різними моральними принципами. Причину цього Дж. Р. Р. Толкін вбачав у різній ієрархії елементів системи цінностей кожної моральної особистості, оскільки саме вона визначає моральні пріоритети та моральні принципи, які мають вплив на поведінку особистості.

Розглядаючи поняття «цінності» моральної особистості зазначимо, що під ним ми розуміємо систему динамічних утворень, які в сукупності у процесі морального зростання особистості якісно змінюються, саме тому Дж. Р. Р. Толкін відстоював позиції важливості розвитку моральної самосвідомості зростаючої особистості у сучасних умовах спрямовуючись на формування системи саме гуманістичних цінностей з можливостями їх збагачення кожним індивідом у процесі інтеріоризації.

Дж. Р. Р. Толкін через призму власної концепції виховання моральної особистості, що пронизує його творчість виокремлював базові інтегративні гуманіс-

тичні моральні цінності, що характеризують моральну самосвідомість зростаючої особистості, рівень її вихованості: загальне благо; життя людства і кожної окремої людини; справедливість, щирість, відповідальність, гідність, любов, чесність, совість, самодостатність, природа, мистецтво.

Цікаво, що хоча Дж. Р. Р. Толкін жив і працював у ХХ столітті, але його погляди, ідеї і підходи є актуальними і сьогодні, оскільки вони відповідають світовим глобалізаційним викликам, і зокрема сучасним соціально-економічним та політичним реаліям України. Очевидно, що процес інтеріоризації суспільних цінностей у вихованні моральної особистості, а зокрема збагачення особистісних надбань є складним і багатоаспектним процесом і потребує грамотного педагогічного супроводу.

Твори Дж. Р. Р. Толкіна мають значний виховний вплив на формування моральних знань, оскільки вони є основним компонентом моральної самосвідомості, її підґрунтям є. Особливо важливими для розвитку моральної самосвідомості є знання про себе, свій внутрішній світ, моральні принципи, орієнтації і цінності, які є регуляторами взаємовідносин у суспільстві, чинниками узгодження дій і вчинків людей.

Як вважав Дж. Р. Р. Толкін, розвиток особистості відбувається через її суб'єктивний світ, що підтверджує автономність сформованої моральної особистості з усвідомленою, мотивованою поведінкою, що має широкі межі «Я», здорове почуття реальності й потребу у рефлексії та самовдосконаленні. Освітянин вважав особистість двовимірною моделлю (водночас і реальною, і потенційною).

Визначаючи термін «моральну особистість», який займає одну з центральних позицій у літературній-спадщині Дж. Р. Р. Толкіна, зазначимо, що його особистісне розуміння моралі полягає у визначенні її як механізму регуляції поведінки людей, що має бути орієнтована на збереження суспільства як цілого і одночасно на збереження індивідів як його частин. Автор демонструє через призму своєї творчості впевненість у тому, що

існування суспільства можливе лише коли його інтереси приведені в гармонію з інтересами окремої особи. Саме це є головною метою моралі і моральним ідеалом (виражений в основному моральному законівідображеному у його трилогії «Володар Перстнів»: відношення до блага суспільства як до первинної мети, до блага особи – як кінцевої мети, а до їх синтезу – як до найвищої мети. Тож, ми доходимо висновку, що згідно із педагогічними поглядами Дж. Р. Р. Толкіна моральна особистість підкоряється моральному закону гармонізації інтересів суспільства і особи (імператив служіння загальнолюдським цінностям: добру, любові, милосердю) та формується в процесі діяльності (в тому числі і над своїм особистісним вивченням), спілкування і відносин.

Дж. Р. Р. Толкін вважав, що всі універсальні, соціально-групові та суб'єктивні цінності знаходяться на дні душі кожної людини і саме вони є джерело всієї світової справедливості та рівноваги. Будучи впевненим у важливості миру у всьому світі, освітянин вважав, що мир з людьми можливий лише за умови існування вищих цінностей і жити слід відповідно до них, оскільки моральна особистість потребує миру із самою собою і оточуючою дійсністю. Дж. Р. Р. Толкін чудово розумів, що стратегії розвитку сучасного людства можуть бути різними, але поміж ними повинен відбуватись діалог для вироблення оптимальних рішень, з принципом пріоритету загальнолюдських цінностей як а аксіологічного імперативу. Напрацьовані попередніми поколіннями та сформовані цивілізаційним розвитком людства ціннісно-сміслові орієнтири дають підстави для обнадійливих перспектив подальшого розвитку людського суспільства, для подолання протиріч та суперечностей, послуговуючись ідеалами ненасилля, толерантності, совісті за умови їх упровадження у масову практику виховної діяльності.

Дж. Р. Р. Толкін вбачав когнітивний компонент моральної самосвідомості моральної особистості у наявності чітких, зрозумілих, значущих для самої особистості етичних уявлень про добро і зло, моральність, толерантні форми поведін-

ви в поліетнічному суспільстві та відповідальність. У творчості Дж. Р. Р. Толкіна для цього використовуються засоби інтертекстуальності та система образів та героїв в супроводі авторського дискурсу. Шлях до моральних цінностей та цивілізованих взаємовідносин між людьми проходить не тільки через знання, але й через різноманітні переживання особистості, у яких виявляється її ставлення до чогось, чогось, того, що діється довкола.

Дотичним до нашого дослідження можна вважати концепцію ціннісно-сислової сфери особистості, розроблену І. Д. Бехом, яка визначає інтеріоризацію суспільної цінності в особистісну залежною від того, який тип ставлення складеться між особистістю і певною суспільною цінністю. Зокрема це свідчить про те, що ціннісні ставлення до матеріальних чи ідеальних предметів — це переживання їх бажаності для людини, і саме у такій психологічній формі суспільні цінності стають суб'єктивними надбаннями особистості [3, с. 200].

Визначимо, ціннісні ставлення як реальний зв'язок встановлений моральною особистістю з об'єктами навколишньої дійсності у своїй свідомості. Це зв'язок особистісного ставлення, а для його встановлення необхідною умовою є інтеріоризація суспільної цінності в особистісну, із залученням емоційною складовою. Дж. Р. Р. Толкін поділяв думку, що знання мають шанс залишитися на все життя лише якщо вони збагачені емоційно. Що являє собою необхідність розвитку емоційно-мотиваційної складової моральної самосвідомості. Саме у зв'язку з потребами та інтересами емоції та почуття стають спонуканням до діяльності, регуляторами активності. Почуття — це найвищий, найглибший, достатньо тривалий рівень переживань особою свого ставлення до себе, до подій, осіб, предметів, які були, є і будуть. У них відображене стійке ставлення особистості до суспільних подій інших людей, самої себе, саме творчість Дж. Р. Р. Толкіна має яскраво виражений вплив на почуттєво-емоційну сферу читача у контексті виховання моральної особистості.

Моральні почуття нерозривно пов'язані з моральним ідеалом — уявлен-

ням про ідеальну поведінку людини, її ставленням до життя. На шляху до ідеалу особистість здійснює пошуки самої себе, усвідомлює своє «Я» і стає моральною особистістю.

Дж. Р. Р. Толкін будучи родоначальником «феєрії» (чарівних казок) та жанру фентезі усвідомлював, що на основі самопізнання власних цінностей формується самооцінка моральної особистості. *Самооцінка* — це оцінка себе, своєї життєдіяльності, своїх талантів, здібностей і можливостей, свого становища у певній групі чи організації та в колі друзів. Самооцінка є надзвичайно важливим набутком для моральної особистості з точки зору її успішного та щасливого життя. Але це за умови адекватної самооцінки, яка потребує розвинених навиків рефлексії, а зокрема саморефлексії.

«Рефлексія» тлумачиться як процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів, станів [8, с. 568]. Традиційно вважають, що рефлексія є засобом усвідомлення індивідом підґрунтя власних дій, зорієнтованістю мислення на себе і продукти своєї діяльності. Її кваліфікують як нормативно-пояснювальну. Особливу увагу до рефлексії приділяють старшокласники. «Інтерес до себе в ранній юності, — підкреслює А. Мудрик, — величезний, оскільки проблема становлення самосвідомості — одна із центральних у ранньому юнацькому віці» [9, с. 176]. «Важливе значення в процесі виховання підростаючого покоління, — наголошує І. Д. Бех, — має особистісна рефлексія, пов'язана із смисло-ціннісною самосвідомістю суб'єкта, його Я-духовним» [2, с. 48].

Діяльність і спілкування є значущими для індивіда щодо його *потреб і мотивів*. Потреба сприяє активізації внутрішніх сил у досягненні мети та розв'язанні конкретних завдань для її реалізації. Вона перетворюється на конкретний мотив поведінки, який спонукає до діяльності. Отже, мотив — це внутрішнє спонукання особистості до того чи іншого виду активності, пов'язане із задоволенням певної потреби. Мотивами можуть виступати: почуття, інтереси, ідеали особистості, її переконання, соціальні настанови. Мотиви самоствердження, само-

вираження і самореалізації є визначальними спонукками, котрі дають юнакам і дівчатам змогу, чіткіше усвідомлюючи мету, поглиблювати власні пізнавальні, психічні, моральні сутнісні якості. Це, своєю чергою, є основою підвищення рівня моральної самосвідомості. При цьому слід зазначити, що нижчі потреби більш ефективно спонукають людину до діяльності, ніж вищі, духовні потреби. Щоб духовна потреба стала усвідомленою і спонукальною, вона має зачіпати емоційно-почуттєву сферу особистості.

Важливими для виховання моральної самосвідомості є почуття особистості, пов'язані з практичною діяльністю, оскільки на думку Дж. Р. Р. Толкіна особистість виявляє активність, щоб задовольнити ряд потреб. Однак, якщо на шляху до досягнення мети виникає перешкода, суб'єкт діяльності використовує волю. Від *вольової діяльності* людини значною мірою залежить уміння долати труднощі і перешкоди на шляху до мети, і саме аспект морального вчинку, морального вибору та моральності є ключовим в багатоаспектній концепції виховання моральної особистості освітянина. «Воля — свідомо саморегуляція людиною своєї поведінки й діяльності, регулююча функція мозку, що полягає в здатності активно домагатися свідомо поставленої мети, переборюючи зовнішні і внутрішні перешкоди. Воля виявляється у формі організованих дій, вчинків і поведінки. Високий моральний розвиток особистості — найважливіша й необхідна умова виховання волі і основний шлях її виховання» [8, с. 83].

Для виховання моральних потреб, інтересів, переконань, почуттів, мотивів, ціннісних ставлень, які є регуляторами поведінки і діяльності особистості, надзвичайне значення має розвиток діяльнісно-поведінкової складової моральної самосвідомості. «Діяльність — це здатність людини вносити в дійсність зміни» [8, с. 135]. Процес діяльності становить пов'язані між собою дії, що являють зовнішній прояв сформованості вольових якостей та довершеності вольового акту як основи управління собою. Компонентами будь-якої дії виступають: мета, засоби і результат. Сама по собі діяльність

не є чинником виховання моральної самосвідомості учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Лише через набуття морального досвіду і гуманних відносин через особистісно значущу та соціально цінну громадську діяльність відносно суспільства, народу, культури цей процес набуває значущості у вихованні означеного утворення у молоді.

Відповідно, у творенні мотивів соціально цінної особистісно значущої громадської діяльності і відносин значну роль відіграє процес *самовиховання*, адже лише сама моральна особистість за концепцією Дж. Р. Р. Толкіна може сформувати певні мотиви, а ззовні формуються тільки мотиватори — психологічні фактори, що беруть участь у конкретному мотиваційному процесі та обумовлюють прийняття людиною рішення. «Самовиховання — систематична й свідомо діяльність людини, спрямована на вироблення в собі бажаних фізичних, розумових, моральних, естетичних якостей, позитивних рис волі і характеру, усунення негативних звичок» [5, с. 411]. Для того, щоб поліпшувати свої моральні риси та зменшувати егоїстичні прояви, учням необхідно спочатку пізнати себе, свій внутрішній світ, адекватно оцінити власне «Я», ставлення до інших. Тому, в контексті досліджуваної проблеми, вихованці мають вміти рефлексувати, оволодівати сучасними методами вдосконалення своїх моральних якостей та цінностей.

Висновки. В ході нашого дослідження важливості виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості у контексті концепції виховання моральної особистості відображених у творчій літературно-педагогічній спадщині Дж. Р. Р. Толкіна як значущого фактору сталого суспільного розвитку, ми дійшли висновку що питання є важливим і актуальним і потребує вирішення шляхом імплементації ідей Дж. Р. Р. Толкіна в освітній простір. Основними компонентами виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості у контексті концепції виховання моральної особистості у творчості Дж. Р. Р. Толкіна визначено знання, ціннісні орієнтації, інтереси, емоції та почуття, моральні принципи, загальнолюдські та особистісні потре-

мотиви, самооцінка, практична діяльність, воля, вищі моральні цінності, готовність до морального вибору; саморефлексія, самовиховання.

Перспективою подальших наукових розвідок ми вбачаємо дослідження питань співробітництва Дж. Р. Р. Толкіна

з прогресивними вітчизняними та зарубіжними вченими щодо проблеми виховання моральної особистості у контексті формування її навичок саморефлексії, самооцінки, самовдосконалення та самовиховання.

Список використаних джерел:

1. Баженова О. А., Решетова Л. И. Дж. Р. Р. Толкиен о когнитивном стиле фантазии / О. А. Баженова, Л. И. Решетова // Молодежь, наука и образование: проблемы и перспективы. Томск, 2000. — Т. 5. — С. 76—81.
2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. / І. Д. Бех. — К.: Академвидав, 2012. — 256 с. — (Серія «Альма-матер»).
3. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності: навч. посіб. / І. Д. Бех. — К.: Академвидав, 2009. — 248 с. — (Серія «Альма-матер»).
4. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. — СПб.: Питер, 2000. — 512 с. — (Серия «Мастера психологии»).
5. Кошелев С. Л. Великое сказание продолжается. Эстетическая теория Дж. Р. Р. Толкина и его роман «Властелин Колец» / С. Л. Кошелев // Время покупать черные перстни: сб. фантастики / сост. Ю. И. Иванов. — М.: Мол. гвардия, 1990. — С. 480—511.
6. Лабунець Ю. О. Суспільно-історичний та культурно-освітній контекст концепції виховання моральної особистості Дж. Р. Р. Толкіна / Ю. О. Лабунець // Науковий журнал "Science Rise" Педагогічна освіта. — X, 2015. — 10 / 5 (15) — С. 13 - 20.
7. Лосев А. Ф. Философия. Мифология. Культура / А. Ф. Лосев — М.: Политиздат, 1991 — 524 с.
8. Новый иллюстративный энциклопедический словарь / Ред. кол.: В. И. Бородулин, А. П. Горкин, А. А. Гусев и др. — М.: Большая Российская энциклопедия, 1998 — 912 с.
9. Спиркин А. Г. Сознание и самосознание: монография / Александр Георгиевич Спиркин. — М.: Политиздат, 1972. — 303 с.
10. Скворцов Л. В. Информационная культура и цельное знание: избранные труды / Л. В. Скворцов. — РАН ИНИОН. — М.: 2001. — 288 с.
11. Тихомирова Е. В. Альтернативная мифология для Англии, или Квест Профессора Толкина / Е. В. Тихомирова // Вікно в світ. — № 3. — 2002. — С. 107-113.

Transliteration of References:

1. Bazhenova O. A., Reshetova L. I. Dzh. R. R. Tolkien o kognitivnom stile fantazii / O. A. Bazhenova, L. I. Reshetova // Molodezh, nauka i obrazovanie: problemy i perspektivy. Tomsk, 2000. — T. 5. — S. 76—81.
2. Beh I. D. Osobistist u prostori duhovnogo rozvitku : navch. posib. / I. D. Beh. — K.: Akademvidav, 2012. — 256 s. — (Seriya «Alma-mater»).
3. Beh I. D. Psihologichni dzherela vihovnoyi maysternosti: navch. posib. / I. D. Beh. — K.: Akademvidav, 2009. — 248 s. — (Seriya «Alma-mater»).
4. Ilin E. P. Motivatsiya i motivyi / E. P. Ilin. — SPb.: Piter, 2000. — 512 s. — (Seriya «Mastera psihologii»).

5. Koshelev S. L. *Velikoe skazanie prodolzhaetsya. Esteticheskaya teoriya Dzh. R. R. Tolkina i ego roman «Vlastelin Kolets»* / S. L. Koshelev // *Vremya pokupat chernnye perstni: sb. fantastiki* / sost. Yu. I. Ivanov. — M.: Mol. gvardiya, 1990. — S. 480–511.
6. Labunets Yu. O. *Susplno-Istorichniy ta kulturno-osvItnlly kontekst kontseptsIyi vIhovannya moralnoYi osobistosti* / Dzh. R. R. Tolkina / Yu. O. Labunets // *Naukoviy zhurnal "Science Rise" PedagogIchna osvIta*. — II, 2015. — 10 / 5 (15) — S. 13 – 20.
7. Losev A. F. *Filosofiya. Mifologiya. Kultura* / A. F. Losev — M.: Politizdat, 1991 — 524 s.
8. *Novyy illyustrativnyy entsiklopedicheskiy slovar* / Red. kol.: V. I. Borodulin, A. P. Gorkin, A. A. Gusev i dr. — M.: Bolshaya Rossiyskaya entsiklopediya, 1998 — 912 s.
9. Spirkin A. G. *Soznanie i samosoznanie: monografiya* / Aleksandr Georgievich Spirkin. — M.: Politizdat, 1972. — 303 s.
10. Skvortsov L. V. *Informatsionnaya kultura i tselnoe znanie: izbrannyye trudy* / L. V. Skvortsov. — RAN INION. — M.: 2001. — 288 s.
11. Tihomirova E. V. *Alternativnaya mifologiya dlya Anglii, ili Kvest Professora Tolkina* / E. V. Tihomirova // *Vikno v svIt*. — # 3. — 2002. — S. 107-113.

© ЛАБУНЕЦЬ Ю.О., 2015.

ЗАСНОВНИК:

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди.

Свідомство про державну реєстрацію КВ №16427-4899Р від 20. 01. 2010 року.

Збірник затверджено постановою президії ВАК України
з психологічних та філософських наук від 14.04.2010 №1-05/3,
педагогічних наук від 06.10.2010 №3-05/6.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

В.П. Коцур, доктор історичних наук, професор, дійсний член НАПН України

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ПЕДАГОГІКА: Вашуленко М.С., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України; Волков Л.В., доктор педагогічних наук, професор; Нікітчина С.О., доктор педагогічних наук, професор; Токмань Г.Л., доктор педагогічних наук, професор; Шапран О.І. доктор педагогічних наук, професор; Коцур Н.І. доктор історичних наук, професор.

ПСИХОЛОГІЯ: Булах І.С., доктор психологічних наук, професор; Корніяка О.М., доктор психологічних наук, професор; Калмикова Л.О., доктор психологічних наук, професор; Маноха І.П., доктор психологічних наук, професор; Татенко В.О., доктор психологічних наук, професор, член-Кореспондент НАПН України;

ФІЛОСОФІЯ: Андрущенко В.П., доктор філософських наук, професор, дійсний член НАПН України, член-кореспондент НАН України; Базалук О.О., доктор філософських наук, доцент; Рик С.М., кандидат філософських наук, доцент (заступник головного редактора); Стадник М.М., доктор філософських наук, професор; Стогній І.П., доктор філософських наук, професор, Ярошовець В.І., доктор філософських наук, професор; Кожуховська Л.П., кандидат педагогічних наук, доцент, Зленко А.М. кандидат історичних наук (відповідальні секретарі).

Рекомендовано Вченою радою Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди (протокол № 3 від 27 жовтня 2014 р.)

За зміст, авторську позицію та достовірність наведених у статтях фактів, цитувань, відповідальність несуть автори.

Рекомендовано Вченою радою
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди"
Протокол № 7 від 15 березня 2015 р.

Редакційна колегія випуску:
Кремень В.Г., Савченко О.Я., Маноха І.П., Бех І.Д.,
Ляшенко О.І., Коцур В.П., Рик С.М. (Україна),
Surina I., Mirski A., Mirska N. (Polska),
Simonchini G. (Italy)

Відповідальний редактор випуску:
Маноха І.П., доктор психологічних наук, професор

Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" – Додаток 2 до Вип. 36: Тематичний випуск "Проблеми емпіричних досліджень у психології". – Випуск 12 – К.: Гнозис, 2015. – 374 с.

Humanitarian Bulletin SU "Pereyaslav-Khmelnytsky Pedagogical University by H. Skovoroda" – Supplement 2 to Vol. 36: Thematic Issue "Problems of empirical research in psychology." – V.12 – K.: Gnosis, 2015. – 374 p.

Дизайн макету: Онкович А.
Верстка: Омелян О.А.

"Проблеми емпіричних досліджень у психології" – періодичне видання, започатковане з метою висвітлення проблематики емпіричних досліджень у царині гуманітарних наук загалом, психологічної – зокрема. Розглядається проблема методу в сучасній психології, аналізуються емпіричний фун-дамент психодіагностики та проблема ефективності тестів. Кваліфікуються антиномії емпіричності та етичності у соціально-психологічному експерименті. Досліджується проблема розвивального впливу та можливості активних методів навчання як емпірична складова психологічної та педагогічної взаємодії. Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, всіх, хто цікавиться проблемами організації та проведення емпіричних досліджень у психологічній та суміжних галузях наукового знання.

ISBN 978-966-2760-26-2

© Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди, 2015 р.
© Східно-Європейський Інститут Психології, 2015 р.
© Інститут проблем виховання НАПН України, 2015 р.
© Видавництво "Гнозис", 2015 р.